

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ ЯК СКЛАДОВОЇ МОНЕТАРНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено проблеми бухгалтерського обліку грошових коштів та основні пропозиції дослідників щодо їх вирішення. Удосконалено методику облікового відображення грошових коштів та запропоновано внести зміни до плану рахунків бухгалтерського обліку

Постановка проблеми. Монетарні активи відносяться до тих особливих категорій, які завжди були найбільш актуальними в економічній думці, оскільки в процесі грошового руху найбільшою мірою проявляються і реалізуються інтереси суб'єктів ринку. На основі попередніх досліджень щодо поняття "монетарні активи" встановлено, що гроші виражені у різних формах є їх основою. У господарській діяльності підприємства грошові кошти є однією з основних умов фінансового добробуту підприємства та є основою для забезпечення сучасної схеми здійснення розрахункових операцій. Наявність на підприємстві обігових коштів у достатній мірі є запорукою нарощення активів, підвищення рівня рентабельності, ліквідності і, як результат, забезпечення фінансової рівноваги та платоспроможності.

Як зазначає І.О. Лукашова, парадокс категорії грошових коштів як оборотного активу полягає в наступному: незважаючи на те, що частка грошових коштів та їх еквівалентів в сукупному обсязі оборотних активів підприємств України є чи не найменшою, лише 7 %, питанню їх управління уваги повинно приділятися чи не найбільше. Оскільки неефективна інформаційна система управління коштами не дає можливості оперативно надавати необхідну інформацію про їх стан, виявляти відхилення від нормативних або планових показників у грошовому обороті підприємства, приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Оскільки облік є окремою функцією управління, можна стверджувати, що питання правильного та своєчасного обліку грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві є одним із першочергових.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення методики бухгалтерського обліку грошових коштів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань обліку грошових коштів та грошових потоків у ринкових умовах присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, А.М. Андросова, В.П. Астахова, С.Л. Берези, М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутиця, І.С. Варавки, А.С. Гальчинського, А.М. Герасимовича, С.Ф. Голова, А.В. Гриліцької, З.В. Задорожного, Є.В. Калюги, Г.Г. Кірейцева, Я.Д. Крупки, М.В. Кужельного,

А.М. Кузьмінського, О.Н. Литньова, Л.Г. Ловінської, Н.М. Малиуги, С.А. Мальцева, Є.В. Мниха, І.С. Несходовського, В.О. Озерана, В.Ф. Палія, О.М. Петрука, А.А. Пилипенка, А.М. Поддєрьогіна, М.С. Пушкара, Т.Б. Рубінштейна, Г.В. Савицької, Г.А. Салтикової, О.В. Соловйової, В.В. Сопка, О.М. Сорокіної, Р.Л. Хом'яка, С.Г. Хорунжия, М.Г. Чумаченка, В.Г. Швеця та інших. Вчені досліджували питання теорії, методики, організації та аналізу обліку грошових коштів та їх еквівалентів. Однак, необхідним є поглибити ці дослідження, у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, що дозволяє не лише вдосконалити інформаційну систему управління, а й сприяє появі нових об'єктів бухгалтерського обліку коштів, зокрема електронних грошей.

Викладення основного матеріалу. Кошти є обмеженим ресурсом, і успіх діяльності підприємства багато в чому визначається здатністю їх раціонально розподіляти й використовувати. Прийняття ефективних управлінських рішень можливе лише за умови володіння необхідною інформацією про рух грошових коштів, яку може надати саме бухгалтерська служба. Тому правильна організація ведення бухгалтерського обліку є важливим елементом для функціонування грошових коштів на підприємстві.

Однією з основних проблем обліку грошових коштів суб'єкта господарювання в Україні О. Панцанна [20] вважає повноту та своєчасність їх відображення у системі бухгалтерського обліку. Адже, якщо грошові кошти не будуть повністю та своєчасно оприбутковані, то не буде чіткого відображення наявності коштів, що призведе до нарахування штрафних санкцій контролюючими органами.

На початковому етапі обліку грошових коштів важливим завданням бухгалтера є складання первинних документів. Цей процес повинен виконуватись вчасно і, головне, правильно. Важливе значення має форма первинного документу, що повинна містити повну інформацію про здійснену операцію, оскільки документ може використовуватись неодноразово для формування різних видів звітів, і в той же час не перевантажувати зайвими даними. Рис. 1 показує порядок відображення інформації про грошові кошти в системі бухгалтерського обліку.

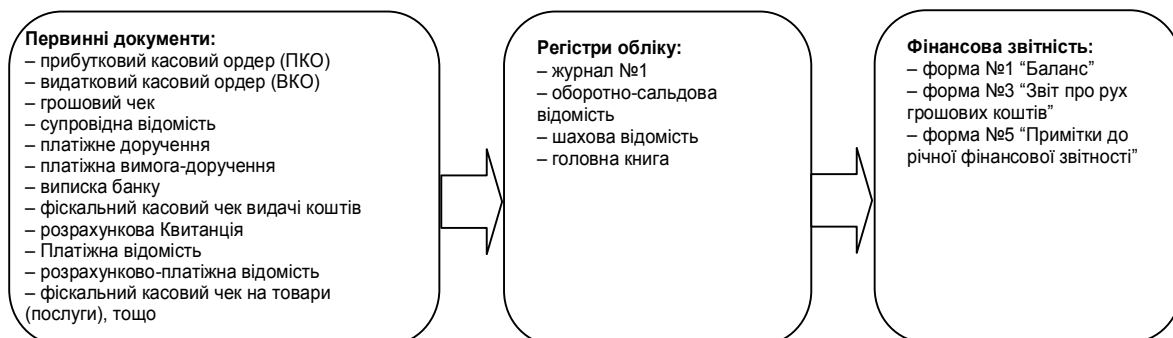


Рис. 1. Відображення інформації про грошові кошти в системі бухгалтерського обліку

Таким чином, операції пов'язані з рухом грошових коштів оформляються документами, типові міжвідомчі форми яких затверджені Міністерством України, НБУ і Міністерством України, що повинні застосовуватись без змін на всіх підприємствах, незалежно від їх відомчої підпорядкованості та форми власності. Розроблені спеціальні форми документів також і для безготівкових розрахунків.

Стосовно питань вдосконалення первинного обліку, варто прийняти до уваги рекомендації Я.М. Чумака [27] стосовно спрощення форми платіжного доручення, який запропонував та юридично обґрунтував відміну таких реквізитів даного документу як "Одержано банком" та зазначення суми ПДВ. Такі рекомендації є раціональними, адже дійсно пропозиція видалити прямокотується призначений для заповнення сумою ПДВ, що знаходиться в нижньому

правому боці напроти реквізиту "Призначення платежу", обґрунтовується тим, що сума ПДВ не є обов'язковим реквізитом платіжного документа від 9 квітня 2001 року. Інструкція №22 [11] не зобов'язує платника зазначати в платіжному дорученні суму ПДВ. Банки слідкують за заповненням цього реквізиту виключно за зовнішніми ознакам, без перевірки його змісту і не мають права вимагати його обов'язкового заповнення платниками [9]. А пропозиція відміни реквізиту платіжного доручення під назвою "Одержано банком" сформульована на підставі того, що дата одержання і проведення банком платежу збігаються. Таким чином відбувається звичайне дублювання однієї і той же дати здійснення переказу готівки банком за направленням підприємства. Вважаємо, що пропозиції автора є доречними та обґрунтованими, оскільки, отримання та проведення платежу відбувається тепер завжди в один і той самий день.

Відомо, що операція з надходження готівки в касу оформляється Прибутковим касовим ордером (ПКО), на якому проставляються підписи касира, головного бухгалтера або особи, яка уповноважена керівником підприємства. Проблемні питання виникають в ситуації, коли на підприємстві не передбачено посаду касира. У Положенні № 637 зазначено, що його обов'язки може виконувати бухгалтер або працівник підприємства, з яким укладено договір про повну матеріальну відповідальність. Якщо ж бухгалтер суміщає дві посади, то як правильно завірити ПКО? Наявність двох підписів є принципово важливою для виконання функції контролю. Розглядаючи таку ситуацію, Т.Г. Китайчук, С.І. Тимошук [13] пропонують два варіанта її вирішення: або бухгалтеру відмічати, що виконав обов'язки касира з оформлення документа, і бухгалтера – з його перевірки, або ж ставити підпис замість касира іншій особі. В другому варіанті виникає ще питання у потребі зазначати посаду другої особи у документі. Вищезазначені автори зазначають, що оскільки при передачу прав складається і затверджується наказ, то такі виправлення непотрібні, тим більше, що вони не дозволяються при заповненні первинних документів.

Відповідно до пункту 4.8 Положення № 637 [22] на підприємствах, які мають одного касира, у разі потреби тимчасової його заміни виконання обов'язків касира покладається на іншого працівника за письмовим наказом керівника. З працівником укладається договір про повну матеріальну відповідальність на час виконання обов'язків касира.

Таким чином, на підприємствах у разі потреби тимчасової заміни касира або відсутності посади касира виконання його обов'язків може покладатися за письмовим наказом керівника на бухгалтера (у тому числі залученого на договірних засадах) або іншого працівника з укладанням договору про повну матеріальну відповідальність. При цьому підпис керівника на видаткових касових документах має бути обов'язково [4].

Крім того, вважаємо, що керівник за наявності на підприємстві посад головного бухгалтера та касира не має права одноосібно підписувати касові документи. Водночас у разі відсутності на підприємстві інших працівників керівник має право підписувати касові документи одноосібно, як керівник підприємства [4].

Отже, операції щодо руху грошових коштів оформлюються типовими первинними документами, щодо складання яких не виникає значних проблемних питань.

На основі попередніх досліджень щодо визначення складових грошових коштів було встановлено, що до них включають: готівку в касі; кошти на рахунках в банках (на поточному рахунку та частина коштів на інших рахунках, наприклад, рахунки відкриті для розрахунків за чеками); електронні гроші, які емітуються у відкрито циркулюючій системі, депозити до запитання та кошти в дорозі. Тому постає питання щодо відображення на рахунках бухгалтерського обліку кожної із складових монетарних активів.

Згідно з Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [12] для відображення в системі бухгалтерського обліку готівки в

касі застосовується рахунок 30 "Каса" в розрізі валюти, в якій здійснено розрахунки: 301 "Каса в національній валюті"; 302 "Каса в іноземній валюті". Проте А. Охрименко [19] зазначає, що всі розвинуті країни світу йдуть одним шляхом – поступового виведення готівки із обігу. Відмова від використання готівки і перехід виключно на безготівковий розрахунок – кінцевий пункт цього шляху. І зараз найближче до цієї цілі Швеція. За нею слідують наступні країни Скандинавія, а також Японія, Канада, Нова Зеландія. В США, найбільшій світовій економіці, вже давно існує обмеження на використання готівки, і з кожним роком вони стають все жорсткіші, що призводить до активізації різних видів безготівкових розрахунків. Тим, хто захоче зберігати, а тим більше розвивати з цими країнами економічні і політичні зв'язки, доведеться відповідним чином регулювати свій грошовий обіг. Звичайно, готівка – це кров тіньової економіки, частка якої в Україні досить немала. Але країна змушена обирати – або разом з розвинутими країнами формувати глобальну економіку світу з сучасними безготівковими системами платежів, або залишитися на обочині цивілізації з паперовими грошима [19].

Так, для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на поточних рахунках в банку, та які можуть бути використані для поточних операцій, використовується субрахунок 311 "Поточні рахунки в національній валюті". Для відображення наявності та руху грошових коштів в іноземній валюті призначений субрахунок 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті". Кошти на інших рахунках в банках, які відкрито для розрахунків чеками обліковуються на субрахунках 313 "Інші рахунки в банку в національній валюті" та 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті" до рахунку 31 "Рахунки в банках". Для відображення грошових коштів в дорозі призначені субрахунки 333 "Грошові кошти в дорозі в національній валюті" та 334 "Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті" до рахунку 33 "Інші кошти".

Щодо вибору рахунків для облікового відображення вищеперерахованих монетарних активів сумнівів не виникає, оскільки ці питання чітко врегульовані на законодавчому рівні, чого не можна сказати про інші складові монетарних активів, а саме: депозити до запитання та електронні гроші у відкрито циркулюючій системі. Крім того, для них є характерним відсутність єдності між дослідниками щодо того до якої категорії включати кошти на депозитному рахунку в банку. Зокрема, М. Стрельников [25] пропонує відносити грошові кошти на депозитному рахунку в банку до поточних фінансових інвестицій. Харченко Н. [26] депозити, термін погашення яких менше року, відносить до грошових коштів в національній/іноземній валюті на інших рахунках в банку. Височан О.С. [3] зазначає, що депозити до запитання відносяться до грошових коштів, а строкові депозити на термін до 12 місяців – до поточних фінансових інвестицій, а строкові депозити на термін від 12 місяців до довгострокових інвестицій.

Кушина О. [14] вважає, що депозит строком дії якого менше 12 місяців слід відображати як кошти на інших рахунках, а довгострокові депозити є необоротним активом і обліковуються на рахунку 184 "Інші необоротні активи".

Для визначення достовірності думки, що віднесення грошових коштів на депозитах до фінансових інвестицій вважаємо, що необхідно з'ясувати сутність поняття "фінансові інвестиції". Так, згідно з Податковим Кодексом України [21], фінансові інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів.

Згідно із Законом України "Про цінні папери та фондовий ринок" [10], фінансові інструменти – цінні папери, строкові контракти (ф'ючерси), інструменти грошового обігу, відсоткові строкові контракти (форварди), строкові контракти на обмін (на певну дату в майбутньому) в разі залежності ціни від відсоткової ставки, валютного курсу чи фондового індексу (відсоткові, курсові чи індексні свопи), опіони, що дають право на

купівлю або продаж будь-якого із зазначених фінансових інструментів, у тому числі тих, що передбачають грошову форму оплати (курсові та відсоткові опціони).

Виходячи з вищенаведеного, вважаємо, що не доцільно кошти за строковими депозитами відносити до складу фінансових інвестицій. Крім того, при відображенні депозиту в бухгалтерському обліку вважаємо, що необхідно враховувати дві умови, зокрема строк його погашення та зменшення ліквідності коштів, які знаходяться на депозитному рахунку. У зв'язку з цим, строкові депозити на термін до 12 місяців пропонуємо відносити до складу інших рахунків в банках. Тоді, як строкові депозити на термін більше 12 місяців пропонуємо включати до інших необоротних активів та відображати на субрахунку 184 "Інші необоротні активи" до рахунку 18 "Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи".

Акредитиви є однією із форм безготівкових розрахунків, яка набула широкого розповсюдження за останні роки. Височан О.С. зазначає, що доволі часто у вітчизняному обліку при відкритті кредитива заявником дебетуються рахунки 313 "Інші рахунки в банку в національній валюті", тобто кошти на кредитивному рахунку вважаються грошовими. Єфіменко В. та Кирнас О. [8] для обліку коштів на кредитивному рахунку використовують довідний рахунок 378 "Розрахунки по відкритому кредитиву", пояснюючи це тим, що до виконання умов кредитиву грошові кошти вилучаються з обліку підприємства та зберігаються на спеціальному резервному рахунку в банку. Такої думки також дотримується О.С. Височан, а також додає, що, оскільки кошти під час відкриття кредитивного рахунку є своєрідним забезпеченням майбутнього платежу, необхідно одночасно з відображенням сум на кредитивному рахунку в складі дебіторської заборгованості одночасно відобразити їх за балансом на рахунку 05 "Гарантії та забезпечення надані" [3].

Крім того, на думку О.С. Височана, відкличний кредитив логічно відображати на рахунках обліку грошових коштів, у зв'язку з тим, що заявник кредитива може в будь-який момент забрати кошти з даного рахунку і використати їх на власні потреби, що свідчить про грошову основу відкличного кредитиву [3]. Погоджуємося думкою дослідника, але вважаємо, що для обліку коштів на кредитивному рахунку не слід використовувати рахунок 378 "Розрахунки по відкритому кредитиву", у зв'язку з тим, що за сутністю дана операція передбачає

лише їх перерахунок на інший рахунок в банку, а не постачальнику та дебіторська заборгованість не виникає у підприємства, тому кошти за відкритими кредитивами слід відносити до коштів на інших рахунках в банках.

Вищевикладений матеріал дозволяє зробити висновок, що до коштів на інших рахунках в банках (що відображаються на субрахунках 313 "Інші рахунки в банку в національній валюті" та 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті") включаються кошти, які підприємство може використати для розрахунків за поточними операціями та кошти, якими фактично не можливо скористатися в даний момент часу. Така ситуація призводить до асиметрії інформації в системі бухгалтерського обліку щодо суми грошових коштів, що наявні та доступні для використання. У зв'язку з цим, пропонуємо розмежовувати такі кошти шляхом створення окремого рахунку, так, зокрема, з використанням рахунку 33 "Інші грошові активи" з відповідними субрахунками:

– 333 "Грошові кошти на інших рахунках з обмеженим доступом в національній валюті"

– 334 "Грошові кошти на інших рахунках з обмеженим доступом в іноземній валюті".

Таким чином, кошти, що підприємство зможе використати для розрахунків за поточними операціями, але які знаходяться на інших рахунках в банках (кошти на рахунках в банках відкриті для розрахунків за чеками та депозити до запитання) слід відображати на субрахунках 313 "Інші рахунки в банку в національній валюті" та 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті". Тоді, як кошти підприємства, які знаходяться на рахунках в банку, але які не можливо використати для поточних операцій та розрахунків, зокрема, кошти за відкритими безвідкличними кредитивами, строкові депозити на термін до 12 місяців слід обліковувати на рахунку 32 "Грошові кошти з обмеженим доступом" в аналітичному розрізі за валютою. Такий підхід забезпечить управлінський персонал достовірною інформацією про наявність доступних коштів для проведення поточних операцій та розрахунків.

Глобальну економіку обслуговують безготівкові розрахунки, в тому числі і електронні платежі. Вони зручні, швидкі, достатньо безпечні, недорогі [19]. Так, частку країн, які відправляють грошові перекази в Україну та частку країн, в які надходять грошові перекази з України за 2011 рік можна побачити на рис. 2 та 3.

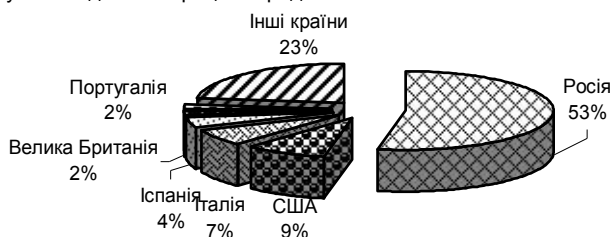


Рис.2. Частка основних країн, які відправляють грошові перекази в Україну в 2011 році [17]



Рис.3. Частка основних країн, в які надходять грошові перекази з України в 2011 році [18]

Електронні гроші є особливим та новим видом грошей, що потребує як правового регулювання так і фінансового контролю з боку держави та обумовлює проблематику ідентифікації як об'єкта бухгалтерського обліку.

Відомим є визначення, наведене у 1998 р. в документі Європейського центрального банку "Звіт про електронні гроші": електронні гроші – "грошова вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої і може широко використовуватися для здійснення платежів підприємствам іншим, ніж емітент, без необхідності використання при цьому банківських рахунків, але яка діє як наперед оплачений інструмент на пред'явника" [29].

З юридичної точки зору електронні гроші є грошовим зобов'язанням емітента, який повинен обміняти їх на традиційні гроші за вимогою пред'явника. З технічної точки зору електронні гроші – це електронний запис про певний обсяг вартості, який захищений відповідними криптографічними алгоритмами. З економічної точки зору електронні гроші прив'язані до певної традиційної грошової одиниці або мають установлений фіксований курс обміну, тому їм властиві функції, які притаманні традиційним грошам, а саме міра вартості та засіб обігу. Вони фактично є ідеальною формою грошей, яка не має матеріальної форми і має цінність тільки тому, що інші учасники погоджуються приймати їх як платіжний засіб [24].

Елі Б. зазначає, що електронні гроші можна порівняти з дорожніми чеками – вони не відрізняються від інших видів грошей, які існують сьогодні, адже всі види грошей можуть не тільки виконувати функцію кредитних коштів, а й бути засобом обміну [28].

Сьогодні більшість дослідників виділяють два основних види електронних грошей:

– на основі карток (card-based e-money);

– на програмній основі (software-based electronic money) [23].

Перший, найбільш поширений сьогодні вид електронних грошей представлений смарт-картками (smart-cards) або картками зі збереженою вартістю (stored-value cards, SVC), в які вбудований чіп, що містить грошовий еквівалент як результат попередньої оплати. Це те саме, що й наперед оплачені картки (prepaid cards) або карткові електронні гаманці (e-purses) [23].

Другий вид електронних грошей представляє собою грошову вартість, яка за допомогою програмного забезпечення зберігається в пам'яті комп'ютерів, наприклад на жорстких дисках. Розрахунки такими електронними грошима відбуваються з використанням телекомунікаційних мереж, здебільшого відкритої мережі Інтернет [23].

Вважаємо, що електронні гроші в системі бухгалтерського обліку повинні відображатися в аналітичному розрізі за такими видами.

Однією з поширених помилок є віднесення до електронних грошей сучасних засобів доступу до банківського рахунку, зокрема, традиційних банківських платіжних карток (як мікропроцесорних, так і з магнітною смугою), он-лайнного банкінгу тощо [23].

Лукашова І.О. [15] та І.С. Несходовський [16] рекомендують для синтетичного обліку електронних коштів використовувати зарезервований рахунок 32 з назвою "Електронні кошти", а аналітичний облік здійснювати за їх видами. У фінансовій звітності сальдо по рахунку 32 "Електронні кошти" пропонується відображати в балансі у складі статті "Грошові кошти та їх еквіваленти". Крім того, визначенням терміну "Електронні кошти" необхідно доповнити П(С)БО 4 "Звіт про рух грошових коштів". Під грошовими коштами І.О. Лукашова пропонує розуміти різновид депозитних грошей, які є у пам'яті комп'ютерів і здійснюють свій рух автоматично за допомогою комп'ютерних систем за безпосередніми розпорядженнями власників поточних рахунків.

Підтримуємо думку дослідників щодо необхідності виокремлення окремого рахунку для відображення електронних грошей підприємства, у зв'язку з тим, що такі кошти зберігаються на особовому рахунку, але не в банку, а в певній іншій системі, що обумовлює недоцільність застосування рахунку 31 "Рахунки в банку".

На сьогоднішній день значного поширення набули електронні платіжні системи, які використовуються в Інтернет:

1. "WebMoney Transfer" – це електронна система, за допомогою якої можна проводити миттєві розрахунки в мережі Інтернет. Зареєструватися в системі може будь-хто. Важлива особливість цієї платіжної системи, що робить її зручною для користувачів пострадянського простору – це наявність російськомовного інтерфейсу.

2. "E-Gold" – це міжнародна платіжна система, створена в 1996 р. компанією Gold & Silver Reserve, Inc. Кошти системи переведені в дорожочінні метали: срібло, золото, платину і паладій. Ця особливість робить платіжну систему E-Gold ефективною для проведення міжнародних платежів, оскільки рахунки користувачів не прив'язані до жодної національної валюти та зміни курсу будь-якої валюти жодним чином не позначаються на добробуті власника електронного гаманця в e-gold.

3. "PayPal". Платіжна система "PayPal" була заснована в 1998 р. Пітером Тієлом (Peter Thiel) та Максом Левчіном (Max Levchin). Система своїм користувачам можливість приймати і відправляти платежі за допомогою електронної пошти або мобільного телефону з доступом до Інтернет.

4. "Яндекс. Деньги". У середині 2002 р. компанія Paycash уклала угоду з найбільшою пошуковою системою Рунета Яндекс про запуск проекту "Яндекс. Деньги" – універсальної платіжної системи. Завдяки бездоганній репутації порталу Яндекс цей спільний проект мав успіх. Сьогодні платіжна система "Яндекс. Деньги" займає одне з перших місць серед російських платіжних систем і продовжує розвиватися стрімкими темпами.

5. "Інтернет. Гроші". Українська платіжна система "Інтернет. Гроші" є небанківською системою розрахунків. З погляду користувача (продавця або покупця), така система – це сукупність електронних гаманців, кожен з яких являє собою захищену клієнтську програму, що дозволяє переводити та отримувати електронні кошти з інших гаманців, зберігати їх в Інтернет-банку, виводити із системи на банківські рахунки або в інші платіжні системи. Платіжна система Інтернет. Гроші заснована на технології PayCash [7].

Розглянемо більш детально особливості функціонування таких систем на прикладі системи моментальних інтернет-розрахунків – "WebMoney Transfer". Дана система передбачає наявність у кожного користувача свого особового рахунку, який називається WMID (складається з 12 цифр, кожен WMID в системі унікальний). Усередині нього може бути відкрито безліч гаманців – спеціальних облікових записів, на яких ведеться облік коштів користувача. Засоби, що обліковуються в гаманцях, можуть бути номіновані в різних валютах. Номер гаманця складається з букви, що вказує на його тип (U, R, Z і т.д.) і 12 цифр, кожен номер гаманця в системі унікальний. Управління гаманцями проводиться за допомогою клієнтського програмного забезпечення. За допомогою цих інструментів користувач може здійснювати перекази з свого гаманця в гаманець іншого користувача системи за кілька кліків мишею. Транзакція проходить за частки секунди, і одержувач бачить надходження на свій гаманець негайно ж. Переказ коштів відображається в історії (виписці) по гаманцю обох контрагентів і зберігається в базі даних системи [30].

WebMoney в Україні забезпечує можливість поповнення гривневих (WMU) гаманців готівковою або безготівковою гривнею і зняття коштів з U-гаманців в готівкову або безготівкову гривню. Коли користувач хоче зробити "введення" коштів в систему, він передає системі WebMoney готівкову або безготівкову гривню, при цьому баланс його гаманця збільшується на відповідну кількість

WMU. Якщо користувач хоче зробити зворотну дію – “виведення” коштів із системи, – він передає системі WebMoney WMU і отримує взамін готівку або безготівкові гривні [30].

Таким чином, в бухгалтерському обліку наявність електронних коштів слід відображати на рахунку 32 “Електронні кошти”. Типові операції з бухгалтерського обліку зазначеного об’єкту наведено в табл. 1

Таблиця 1. Бухгалтерське відображення операцій з електронним грошима підприємства

№ з/п	Зміст господарської операції	Первинний документ	Кореспонденція рахунків	
			Д-т	К-т
1.	Введено кошти в систему шляхом перерахування з поточного рахунку	Угода про трансфер майнових прав цифровими титульними знаками, договір поступки прав вимоги і їх облік, платіжне доручення, виписка банку	32 “Електронні кошти”	311 “Поточні рахунки в національній валюті”
2.	Введено кошти в систему шляхом придбання підзвітною особою	Угода про трансфер майнових прав цифровими титульними знаками, договір поступки прав вимоги і їх облік	32 “Електронні кошти”	372 “Розрахунки з підзвітними особами”
3.	Перераховано з особистого рахунку електронні кошти для розрахунку з постачальником	Договір про переведення коштів	631 “Розрахунки з вітчизняними постачальниками”	32 “Електронні кошти”
4.	Виведено кошти із системи та зараховано на поточний рахунок в банку	Виписка банку	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	32 “Електронні кошти”

Слід відмітити, що перевагою такої форми розрахунків є відсутність обмеження суми розрахунків за день, на відміну від розрахунків готівкою, що встановлено Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [22], але поряд з цим існує інший обмежувачий фактор, зокрема наявність комісії в розмірі 0,8 % від суми переказу, яка стягується з відправника в момент проведення кожної транзакції в середині системи [30]. Згідно з Угодою про трансфер майнових прав цифровими титульними знаками [30] є й інше обмеження, а саме встановлено перелік товарів, для розрахунків за які забороняється використовувати таку систему. Так, наприклад, предмети історії та мистецтва, складові культурні цінності країни, в якій знаходиться споживач; підроблена валюта, підроблені монети та підірвані марки; наркотичні речовини і супутні вироби, опис наркотиків чи наркотичних речовин; електронне обладнання, заборонене на території країни споживача (наприклад, дешифратори для кабельного ТБ, радары та пристрої контролю за світлофорами, електронне обладнання для спостереження, підслуховування і телефонні жучки і т.п.); вогнепальна зброя, засоби захисту, ножі, перцевий спрей, точні копії вогнепальної зброї тощо.

Розглянемо основні недоліки, які існують в системі бухгалтерського обліку грошових коштів та пропозиції авторів щодо їх усунення. Відповідно до вимог раціональної побудови Плану рахунків доцільно змінити назви окремих рахунків і субрахунків. Це дозволить точніше відображати призначення рахунків і об’єктів, що обліковуються на них.

Зокрема, С.Л. Береза [1], А.В. Гриліцька [6] зазначають, що назва рахунку 30 “Каса” є суперечливою та теоретично неправильно живити поняття “каса”, оскільки сутність об’єкта, який на ньому обліковується, не відображається. З метою вирішення такої проблеми А.В. Гриліцька пропонує змінити назву рахунку 30 “Каса” на “Грошові кошти в касі та їх еквіваленти” і передбачити субрахунки: 301 “Грошові кошти в касі в національній валюті”, 302 “Грошові кошти в касі в іноземній валюті”, 303 “Еквіваленти грошових коштів у національній валюті”, 304 “Еквіваленти грошових коштів в іноземній валюті” [6]. Незважаючи на те, що еквіваленти грошових коштів та грошові документи зберігаються в касі, вони не обов’язково повинні відображатися на цьому рахунку, оскільки вони не абсолютно ліквідні як грошові кошти в касі, а тому порушиться принцип ліквідності при побудові плану рахунків.

Береза С.Л. пропонує використовувати термін “касова готівка”, якщо мова йде про облік наявності готівки, що зберігається в касі підприємства, або “грошові кошти”, якщо мова йде про облік усіх грошових коштів підприємства. Вважаємо, що застосовувати поняття “касова готівка” не доцільно оскільки кошти в касі і є готівкою підприємства, тому пропонуємо назву рахунку Каса” замінити на 30

“Грошові кошти в касі” та передбачити субрахунки: 301 “Грошові кошти в касі в національній валюті”; 302 “Грошові кошти в касі в іноземній валюті”.

Коригування в назві потрібне, також і по інших рахунках грошових коштів, зокрема, “Рахунки в банках”, “Інші кошти”. Назва “Рахунки в банках” не відображає сутність коштів, які на них обліковуються. Тому, вважаємо за потрібне назву цього рахунку замінити на “Грошові кошти на рахунках в банках”. А назва рахунку “Інші кошти” не тільки не відображає сутність об’єктів, які на ньому обліковуються, але є і суперечливою, тому пропонуємо замінити її назвою “Інші грошові активи”.

Лукашова І.О. [15] зазначає, що грошові документи не можна віднести до грошових коштів. Такої ж думки дотримується О.С. Височан, який пропонує грошові документи відображати в бухгалтерському обліку наступним чином:

– поштові марки – як виробничі запаси, оскільки за своєю економічною сутністю вони є запасами, що належать підприємству та можуть бути використані в загальногосподарських, збутових та інших цілях;

– сплачені проїзні документи, путівки до санаторіїв, пансіонів, будинків відпочинку – як витрати майбутніх періодів з обов’язковим відображенням номінальної вартості самих документів в позабалансовому обліку, оскільки витрати на придбання даних активів було здійснено у звітному періоді, однак вони підлягають віднесенню на витрати в майбутніх звітних періодах [3].

Підтримуємо думку О.С. Височана в частині віднесення грошових документів до складу запасів з відображення на рахунку 209 “Інші матеріали”.

Крім того, О.С. Височан зазначає, про сумнівність необхідності відображення виокремлених грошових коштів в дорозі в окрему категорію в складі грошових активів, оскільки по своїй суті вони є дебіторською заборгованістю банку, що підтверджується дослідженнями Ф.Ф. Бутинця та Л.Л. Горецької з посиланням на західні стандарти обліку [3]. Тому, на думку дослідника, грошові кошти в дорозі слід відображати на рахунку 377 “Розрахунки з іншими дебіторами”. У зв’язку з цим, взагалі недоцільно виокремлювати рахунок 33 “Інші кошти” [3].

Вважаємо, що такий підхід є нерациональним, у зв’язку з тим, що не можна вважати таку суму коштів дебіторською заборгованістю, оскільки за своєю сутністю дебіторська заборгованість передбачає заборгованість за надану готову продукцію, товари та послуги. А оскільки такої заборгованості зі сторони банку не виникає та вартість наданих банком послуг оплачується окремо, тому на нашу думку, слід все ж таки використовувати рахунок 331 “Грошові кошти в дорозі в національній валюті” та 332 “Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті”, які змінять субрахунки у зв’язку із перенесенням грошових документів до складу запасів.

У зв'язку із запропонованими змінами вважаємо за необхідне коригувати назви рахунків коштів, яке, на наш погляд, відповідає, по-перше, потребам часу, а по-друге, їх

назва відображає сутність об'єктів, які на них обліковуються. Тому пропонуємо внести зміни до Плану рахунків щодо коригування в назві об'єктів обліку складових монетарних активів

Таблиця 2. Зміни до Плану рахунків щодо коригування в назві об'єктів обліку складових монетарних активів

Код	Чинна назва		Код	Запропонована назва	
	Синтетичні рахунки	Субрахунки		Синтетичні рахунки	Субрахунки
30	Каса	301 "Каса в національній валюті"	30	Грошові кошти в касі	301 "Грошові кошти в касі в національній валюті"
		302 "Каса в іноземній валюті"			302 "Грошові кошти в касі в іноземній валюті"
31	Рахунки в банках	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	31	Грошові кошти на рахунках в банках	311 "Грошові кошти на поточних рахунках в національній валюті"
		312 "Поточні рахунки в іноземній валюті"			312 "Грошові кошти на поточних рахунках в іноземній валюті"
		313 "Інші рахунки в банку в національній валюті"			313 "Грошові кошти на інших рахунках з безпосереднім доступом в національній валюті"
		314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті"			314 "Грошові кошти на інших рахунках з безпосереднім доступом в іноземній валюті"
32	–	–	32	"Електронні кошти"	321 "Електронні кошти на основі карток"
					322 "Електронні кошти на програмній основі"
33	Інші кошти	331 "Грошові документи в національній валюті"	33	"Інші грошові активи"	331 "Грошові кошти в дорозі в національній валюті"
		332 "Грошові документи в іноземній валюті"			332 "Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті"
		333 "Грошові кошти в дорозі в національній валюті"			333 "Грошові кошти на інших рахунках з обмеженим доступом в національній валюті"
		334 "Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті"			334 "Грошові кошти на інших рахунках з обмеженим доступом в іноземній валюті"

Запропоновані уточнення дозволять більш точно та коректно відображати грошові кошти в системі бухгалтерського обліку, ефективніше контролювати їх надходження і використання, а також будуть слугувати потребам аналізу, точніше характеризуючи показник абсолютної ліквідності підприємства.

Оскільки ефективно управління грошовими коштами та контроль за ними вимагають від бухгалтерського обліку високого ступеня деталізації інформації, важливу роль відіграє аналітика, яку може забезпечити розробка робочого плану рахунків. Досліджуючи це питання, В.В. Варавка [2] запропонував робочий план рахунків обліку руху грошових коштів, що враховує наступні характеристики руху грошових коштів: форму розрахунку, валюту платежу, тривалість формування, вид господарської діяльності, центр фінансової відповідальності, місце зберігання грошових коштів та економічний зміст господарської операції. Така деталізація призведе до збільшення аналітичної цінності облікової інформації.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На основі проведеного дослідження було встановлено основні проблемні питання бухгалтерського обліку грошових коштів. Так, одним із таких питань є те, що кошти, якими підприємство може розпоряджатися в процесі здійснення поточної діяльності та кошти, які підприємство фактично не може використати (кошти за безвідзивними акредитивами, строковими депозитами) відображаються в системі бухгалтерського обліку разом. Це призводить до відсутності в управлінського персоналу достовірної інформації про суму грошових коштів наявних та доступних для використання. З метою вирішення зазначеної проблеми, запропоновано розмежовувати такі кошти шляхом створення окремого рахунку, так, зокрема, з використанням рахунку 33 "Інші грошові активи" з відповідними субрахунками: 333 "Грошові кошти на інших рахунках з обмеженим

доступом в національній валюті" та 334 "Грошові кошти на інших рахунках з обмеженим доступом в іноземній валюті". Такий підхід забезпечить управлінський персонал достовірною інформацією про наявність доступних коштів для проведення поточних операцій та розрахунків.

Крім того, слід відмітити недосконалість назв рахунків, зокрема, таких як "Каса", "Рахунки в банках", "Інші кошти". Назви "Каса" та "Рахунки в банках" не відображають сутність коштів, які на них обліковуються. Тому, вважаємо за потрібне назви цих рахунків замінити на "Грошові кошти в касі" та "Грошові кошти на рахунках в банках" відповідно. А назва рахунка "Інші кошти" не тільки не відображає сутність об'єктів, які на ньому обліковуються, але є і суперечливою, тому пропонуємо замінити її назвою "Інші грошові активи", що забезпечить відповідність назв рахунків об'єктам, які на них обліковуються. Розвиток інформаційних технологій сприяє появі нових об'єктів бухгалтерського обліку коштів, зокрема електронних грошей. У зв'язку з чим, нами запропоновано передбачити в плані рахунків бухгалтерського обліку рахунок 32 "Електронні кошти". Такі зміни в плані рахунків бухгалтерського обліку дозволять підвищити аналітичного обліку та ефективність контролю за рухом грошових коштів. Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення складових змішаних монетарних активів та їх бухгалтерське відображення.

Список використаної літератури:

1. Береза С.Л. Облік і контроль грошових активів та дебіторської заборгованості: теорія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит"/ С.Л. Береза. – К., 2003. – 20 с. 2. Варавка В.В. Облік, контроль і аналіз руху грошових коштів підприємства: методика і організація: автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" автореф. дис... канд. екон. наук [Електронний ресурс] / В.В. Варавка. – К., 2009. – 23 с. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2009/09vvvpmo.zip> 3. *Височан О.С.* Облік і контроль грошових коштів та їх еквівалентів: теорія, методика, організація: дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О.С.Височин. – Львів, 2008. – 268 с. 4. Грань століть. Бухгалтер. – 2012. – № 14 (638). – С. 28. 5. *Грачева М.* Центральные банки в эпоху электронных денег: потеря былого могущества? / М. Грачева // Мир электронной коммерции. – 2000. – №10. – С. 43. 6. *Грилицька А.В.* Облік, аудит і аналіз грошових коштів: управлінський аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / А.В. Грилицька. – К., 2009. – 23 с. 7. *Доля Т.С.* Платіжні системи internet як інструменти електронної комерції [Електронний ресурс] / Т.С. Доля. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?q=http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/13.pdf&sa=U&ei=vybeT7WokM_s-gb2cyZDw&ved=0CBcQFjAB&usg=AFQjCNEt6ULE5_cASPU_5J6FbQFLmMSP-w 8. *Єфіменко В.* Акредитиви в міжнародних розрахунках: суть, види та облік / В. Єфіменко, О. Кирнас // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 12. – С. 9-15. 9. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. № 2121-III зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> 10. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23.02.2006 р. № 3480-IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> 11. Інструкція "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті", затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22 із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04> 12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> 13. *Китайчук Т.Г.* Особливості обліку касових операцій на підприємствах [Електронний ресурс] / Китайчук Т.Г., Тимошук С.І. // Інноваційна економіка. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_um/inek/2011_4/139.pdf 14. *Кушина О.* Облік депозитів і депозитних сертифікатів / О. Кушина, Н. Тарасова // Гроші до грошей, або Фінанси як інвестиції: збірник систематизованого законодавства. – К.: Бліц-Інформ, 2010. – Вип. 10. – 192 с. 15. *Лукашова І.О.* Усунення протиріч у методології бухгалтерського обліку коштів [Електронний ресурс] / І.О. Лукашова. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?q=http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2010_30_1/Lukash.pdf&sa=U&ei=vxy2T4XScG6-AaJqLyxCG&ved=0CBUQFjAA&usg=AFQjCNHwTY8xLZCekQA14qqaFvEZb9NHLA 16. *Несходовський І.С.* Облік грошових

коштів та контроль їх виконання в підприємствах торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" [Електронний ресурс] / І.С. Несходовський. – К., 2009. – 20 с. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2009/09nivsvpt.zip> 17. Основні країни – відправники грошових переказів в Україну 2011 року / Контракти. – 2012. – № 13-14. 18. Основні країни – одержувачі грошових переказів з України 2011 року / Контракти. – 2012. – № 13-14. 19. *Охрименко А.*, Стоит ли полностью выводить из оборота наличные? / Александр Охрименко, Александр Пасхавер // Бизнес. – 2012. – №15 (1002). – С. 8. 20. *Панщанна О.* Проблем обліку грошових коштів на підприємстві [Електронний ресурс] / О. Панщанна // Бібліотека онлайн. – Режим доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=923> 21. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> 22. Положення "Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні", затверджене постановою правління НБУ від 15.12.2004 р. №637 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-05> 23. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: науково-аналітичні матеріали / П.М. Сенищ, В.М. Кравець, В.І. Міщенко, О.О. Махасва, В.В. Крилова, Н.В. Грищук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 145 с. 24. *Скоробогата Л.В.* Електронна комерція в форматі обліку [Електронний ресурс] / Л.В. Скоробогата. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer26/89.pdf> 25. *Стрельников М.* Особенности размещения и учета на предприятии банковских депозитов / М.Стрельников // Вестник бухгалтера и аудитора Украины. – 2005. – № 1-2. – С. 44-45. 26. *Харченко Н.* Вкладаємо гроші в депозит / Н. Харченко // Баланс. – 2004. – № 14 (504). – С. 62-65. 27. *Чумак Я.М.* Фінансовий облік грошових коштів на рахунках в банках / Я.М. Чумак // Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. – Режим доступу до журн.: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp189-191.pdf> 28. *Ely B.* Electronic money and monetary policy: separating fact from fiction / B. Ely // The Cato Institute's 14 Annual Monetary Conference on "The Future of Money in the Information Age". – Washington D.C. – 1996. – 23 May. – с. 48 29. Report on electronic money [Електронний ресурс]. – ECB, 1998. – Режим доступу: <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/emoneyen.pdf> 30. <http://webmoney.ua/about>

СКОРОБОГАТОВА Вікторія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та аудиту Керченського державного морського технологічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми обліку, контролю та аналізу грошових коштів підприємства;
- облік монетарних активів.